

Козирєва Н. В.,
канд. філос. наук, доцент кафедри філософії і політології,
Тимченко Н. С.,
студентка 4-го курсу факультету менеджменту,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ГІДНІСТЬ: ЯКОСТІ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Важливо розуміти, чи потрібна актуалізація толерантності та гідності в сучасному суспільстві, чи існують приклади толерантного й гідного поведіння людей у процесі їхньої життєдіяльності в суспільстві, що динамічно глобалізується, й, загалом, чи можливо в мультикультурному суспільстві різних потреб та інтересів проявляти толерантність і гідність в людських стосунках?

Що ж виявляється «на поверхні»?

ХХІ століття характеризується фахівцями як таке, що має значні досягнення в розвитку науки, техніки та технологій. Здавалося б, все це має змінити життя на краще, усунути негативні впливи. Проте загрозливі суперечності не зникають: майже скрізь у світі зростає рівень злочинності, посилюється агресія, зокрема навіть на європейському континенті на Сході України йде війна. Продовжується тиск на інакомислячих, сильніші країни прагнуть підкорити собі слабкіших, не враховуючи їхнє право на незалежність. Не можна забувати простих істин, що домінування в суспільстві толерантності та гідності – це запорука мирного життя, де немає місця війні, вбивствам і агресії. Для вирішення багатьох проблем людство має схаменутися і приділити якомога більше уваги вихованню нового покоління, у характері якого має бути закладено подібні якості [1; 3].

Що ж варто розуміти під цими досить непростими поняттями?

Почнемо з гідності. Гідність – це особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється передусім в усвідомленні своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми. Гідність є важливою передумовою самовдосконалення людини, вона може вважатися моральною цінністю, тому що через негідні вчинки може втрачатися. Звичайно, гідність формує самоповагу, але людина, яка не поважає інших людей, не може поважати, на наш погляд, і себе. Гідна людина має з розумінням ставитися до поглядів, вчинків і загалом життєдіяльності інших людей [3]. Таким чином гідність тісно пов'язана з толерантністю, є однією із її основних характерних ознак.

Розглянемо далі поняття «толерантність». Це поняття стосується терпимості, уміння лояльно ставитися до відмінних від своїх поглядів, звичаїв тощо. Толерантність передбачає активну життєву позицію, основою якої є визнання гідності і права вибору кожної людини, визнання того, що людина може відрізнятися за віком, статтю, становищем, соціальним статусом, расою і

має право жити без зовнішнього тиску, зберігаючи свою індивідуальність. Відповідно можна простежити сфери соціального поширення толерантності.

Людство без толерантності відкриває шлях «до війни усіх проти усіх», до безладдя. Для сучасного українського суспільства це як ніколи актуально: протистояння української та російської мови, проєвропейської та проросійської орієнтації, релігійна нетерпимість тощо. У сутності всього цього лежить невизнання інших поглядів, а отже права на самореалізацію та на людську гідність. Усім громадянам держави варто усвідомити, що гідність і толерантність – це не просто категорії гуманітарного пізнання, це обов'язок кожної людини та громадянина, це ті риси сучасної людської особистості, що повинні стати основою виховання, культури, політичного і загалом суспільного життя.

У менталітеті українців толерантність та гідність є звичайними, природними якостями, проте за довготривалий період перебування у складі тоталітарної держави ці риси поступово починають притуплятися та видозмінюватися. Відбувається довготривалий конфлікт між ментальністю свободи та ментальністю підкорення. Проте, гідність та толерантність не передбачають нав'язування поглядів однієї людини іншій. Це стосується і соціальних груп та держав.

Сьогодні Україна обрала європейський шлях розвитку, тож її населенню як ніколи важливо усвідомити, що терпимість і самоповага має стати загальнонародною, національною цінністю. Разом з тим, не можна говорити про толерантність держави до ворога, якщо на її території йде збройне протистояння. Варто зрозуміти, що толерантність і гідність сприяють розвитку демократії та правопорядку, а також утвердженню прав людини і громадянина в будь-якому суспільстві. Щоб утвердити громадянське, демократичне суспільство всім громадянам варто прагнути толерантності, а отже усвідомлювати проблеми особистості, громадянина, та соціуму в цілому, а також своєчасно вирішувати життєві проблеми та виклики. Від морального обличчя особи залежить моральне обличчя суспільства, а від морального обличчя суспільства – моральне обличчя держави.

Іще однією проблемою не лише українського суспільства, а й всього людства, є несприйняття людьми один одного, виявляючи лише «зовнішній прояв» порозуміння. Інколи окремі люди бояться навіть сприйняття власних поглядів, не кажучи вже про погляди інших людей. Це часто призводить до виникнення проблеми самообману. Основою для вирішення зазначених проблем можна вважати так звану «моральну толерантність». Моральна толерантність – це здатність людини повністю усвідомити свою гідність та індивідуальність, що допомагає не тільки сприймати погляди *іншої людини*, а й обґрунтовано захищати свої власні, виявляти вміння довести свою точку зору, не порушуючи законів етики та моралі.

Не можна бути терпимими до всього, тож кожне людське «Я» повинне враховувати наявність певних моральних норм та меж, переступити які не має

права жодна людина та громадянин. Відтак, правові норми чи закони демократичної держави мають це враховувати.

Чим же відрізняється гідна й толерантна людина?

Психологи стверджують, що це активні, мудрі та високоморальні особистості, здатні мислити «власним розумом» (із характеристики відомим німецьким філософом І. Кантом епохи Просвітництва). Ці особистості усвідомлюють свою цінність, здатні робити усвідомлений вибір та відповідати за свої рішення. Саме такі особистості вміють гармонійно співіснувати з іншими, не втрачаючи при цьому своєї індивідуальності. Такі люди можуть адекватно оцінювати себе та оточуючих, аналізувати та виділяти моменти, які відрізняються від стандартів, виділяючи позитивне і негативне [2]. Виховання таких людей на сучасному етапі розвитку суспільства важливе, бо саме вони вміють *працювати на результат*.

Протилежністю їм є егоїстичні, самозакохані особистості, які не звикли відповідати за свої вчинки. Відтак, у разі поразки чи якихось негараздів вони виявляють таку поведінку:

- звинувачують в своїх неспіхах інших людей;
- у будь-яких ситуаціях не усвідомлюють можливостей власного впливу, оскільки соціум лякає їх;
- байдужі, бо впевнені, що нічого від них не залежить;
- такі люди гальмують розвиток суспільства, держави;
- не використовують власну життєву енергію, бо не вміють цього робити;
- такі люди бояться демократії, бо нічого не здатні вирішувати самостійно;
- живуть у «вічній втечі» від власної свободи.

Такі люди стають ідеальною основою тоталітарної держави. Змінити їхні погляди надзвичайно складно, часто навіть неможливо.

Отже, гідність та толерантність – це важливі риси як особистості, так і суспільства. Вони взаємопов'язані: толерантність є підґрунтям гідності, а гідність – передумовою толерантності. На сучасному етапі розвитку суспільства виховання гідних, терпимих особистостей як ніколи важливо. Негативний досвід попередніх поколінь іще не навчив, на нашу думку, людство поважати себе та інших. Замість того, щоб прийняти відмінні від своїх погляди, зрозуміти їх та визнати право інших людей на власні погляди, часто спостерігається антиморальна боротьба з інакодумцями. Це призводить до деструктивних суспільних процесів (війни, революції, конфлікти), до «стіни непорозуміння» між окремими людьми та цілими народами.

В даний час, коли Українська держава спрямовує свої погляди і дії до європейської спільноти, необхідно усвідомити, що гідність і толерантність – це важливі передумови для демократії. Ці психологічні та етичні норми мають виховуватися змалечку та підтримуватися впродовж життя (виховання та самовиховання [3]). Саме гідні та толерантні особистості є активними будівниками громадянського, демократичного та по-справжньому вільного суспільства. Ці риси не просто моральний обов'язок, а й політична та правова

потреба. Усі свідомі громадяни України мають право подавати свій голос, тож в наших силах зупинити хвилю нетерпимості, агресії, ненависті, бо тільки тоді духовне єство політичної нації буде врятовано.

Список джерел

1. Корженко В. В., Козирева Н. В. Апробація патріотизму в сучасному науковому дискурсі. *Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни*: зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах Третьої щорічної наук.-освіт. виставки «Публічне управління XXI», приуроченої до Всесвітнього дня науки) 24 листопада 2016 року. URL : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-5/doc/1/02.pdf> (дата звернення: 04.02.2020).

2. Корженко В. В., Дзюндзюк В. Б., Gorelik Alex. Філософія активної соціальної спільноти в «суспільстві інтелекту». *Місто. Культура. Цивілізація*: матеріали V міжнар. наук.-теор. інтернет-конф. (Харків, квітень 2017 р.). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. С. 14–18.

3. Корженко В. В. Філософія виховання : зміна орієнтацій : [монографія]. Київ : Вид-во УАДУ, 1998. 304 с.

Лозовой В. О.,

д-р філос. наук, професор, завідувач кафедри культурології,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Україна

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКІЙ РЕФЛЕКСІЇ

В умовах переходу людства до інформаційної цивілізації з людиноцентристською парадигмою саморозвиток особистості все більше стає об'єктом філософських досліджень. Напрацювання філософів різних часів щодо саморозвитку особистості стали підґрунтям для подальшого його осмислення.

Так, на значимість саморозвитку людини вказували відомі філософи з давніх часів до сучасності. Давньогрецький філософ Протагор (480–410 рр. до н. е.) писав: «чеснот, необхідних у справах домашніх і державних, можна набути старанням і навчанням» [2, с. 51]. Німецький філософ І. Кант (1724–1804) звертав увагу, що «варто витратити зусилля на те, щоб здаватися кимось іншим, щоб згодом стати таким» [12, с. 298]. Російський філософ, публіцист М. Бердяєв (1874–1948) зауважував: «моя особистість не є готова реальність, я створюю свою особистість, творю її тоді, коли пізнаю себе» [1, с. 279]. Ж.-П. Сартр (1905–1980) французький філософ, письменник підкреслював: «...Людина є нічим іншим, як проектом самої себе. Людина існує лише настільки, наскільки себе здійснює» [9, с. 332]. М. Мамардашвілі (1930–1990), російський і грузинський філософ, доводив, що «людина – це «середнє», що випадає в осад у результаті руху. Когнітивне «Я», яке з'являється як осад у цьому русі, повинне саме себе створити» [7, с. 143].